

Модель загальнопедагогічної підготовки майбутніх вчителів в умовах інформаційно-навчального середовища

У статті розглядається ефективна модель навчання, орієнтована на самостійну, індивідуальну навчальну діяльність, що відповідає сучасному концептуальному розумінню використання нових інформаційних технологій в навчальному процесі.

Найбільш ефективним засобом підвищення якості підготовки студентів вважається організація самостійної роботи. Використання цього важливого невичерпного резерву із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій потребує перегляду організаційних основ самостійної загально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів.

За специфікою організації дистанційне навчання логічно розглядати, як окрему систему, одну із форм самостійної роботи.

Є.С. Полат виділяє наступні моделі дистанційного навчання: навчання за формою екстернату; університетське навчання (на базі одного університету); навчання, засноване на співробітництві кількох навчальних закладів; навчання в спеціалізованих навчальних закладах; автономні системи навчального призначення; неформальне, інтегроване дистанційне навчання на основі мультимедійних програм [7].

Автор описаних моделей не заперечує і інших підходів до організації навчального процесу з використанням дистанційних технологій [7, 80].

Різноманітні моделі, форми та інструментарії дистанційної освіти в Україні та європейських країнах розглядаються в монографії «Формування інформаційного простору» авторів Бикова В.Ю., Гриценчук О.О., Іванова С.М. та ін. [1].

Педагогічні знання в досвіді людства стрімко зростають як в плані приросту абсолютного обсягу, так і в плані їх поглиблення. У той самий час терміни навчання внаслідок низки об'єктивних причин мають тенденцію до стабілізації. Виникає необхідність до активного пошуку шляхів і способів інтенсифікації навчання [4].

З аналізу існуючих найбільш популярних моделей навчання на відстані можна зробити висновок, що всі вони спрямовані на надання можливостей суб'єктам навчання отримувати більш якісну освіту згідно з їх індивідуальними запитами.

Отже, дистанційне навчання розглядається як засіб організації навчального процесу на основі спеціально розробленої моделі інформаційно-освітнього середовища, зорієнтованої на самостійну діяльність студента.

Необхідність змін підходів до самостійного навчання в сучасній вищій школі обумовлено наступними факторами:

- становленням нових форм освітнього процесу: екстернату, дистанційного навчання, системи неперервної освіти;
- появою нових педагогічних систем, орієнтовано на індивідуалізацію і самостійність навчання, як основний шлях отримання освітніх послуг, реалізації особистісних запитів і створення умов для самореалізації особистості;
- збільшенням доступності дистанційних інформаційно-комунікаційних технологій, що розширює доступ до освітніх ресурсів;
- швидко збільшуються об'єми наукових повідомлень навчального матеріалу при обмежених термінах на опанування циклу навчальних дисциплін, в тому числі і педагогіки;
- знижується рівень рівень шкільної підготовки вступників до ВУЗу, тому викладачеві складніше орієнтуватися на „середнього” студента;
- значна кількість студентів не можуть регулярно відвідувати заняття у зв'язку з тривалими поїздками, хворобами, спортивними змаганнями, життєвими обставинами і т.п.;
- окремі студенти очікують зручніші схеми опанування новими знаннями, вміннями, тестуванням досягнень;
- з'явилися технічні можливості забезпечення індивідуального графіка самостійної підготовки для кожного студента окремо.

Очевидно, що розв'язання проблем, що виникають слід шукати в радикальній зміні ролі викладача, засобах і способах організації освітнього процесу. Використання на основі сучасних дистанційних технологій навчання, зорієнтованих на самостійну освітню діяльність.

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій надає можливості зберігання навчальних матеріалів будь-якого об'єму та їх оперативного доставлення в будь-яке місце і в будь-який час, що дозволяє значно збільшити позитивний вплив на направлену самоосвітню роботу студентів.

Великого значення при впровадженні сучасних технологій в освіту набуває добір змісту навчальних матеріалів і створення умов для самонавчання. Структурна організація змісту, за рахунок чого можна збільшити ефективність процесу самостійної підготовки студента.

Звідси випливають завдання – забезпечити умови підвищення ефективності самостійної підготовки студентів та раціоналізації навчального процесу.

Для реалізації цих завдань необхідно розробити інформаційно-освітнє середовище, використання якого дасть змогу студентам реалізувати власну модель навчання.

При цьому необхідно забезпечити:

- модульність курсу;
- мобільність навчальних програм (оперативність, удосконалення і оновлення);
- оперативне доставлення навчальних матеріалів;
- індивідуалізацію навчання;
- індивідуальну та групову самостійну роботу;
- можливість сумісництва традиційних форм навчання з елементами дистанційних технологій.

В моделі інформаційно-освітнього середовища має враховуватися класифікація і вибір методів, засобів і форм передавання для тих, хто навчається, необхідних зразків діяльності (показ, опис або організація його пошуку). Сутність моделі полягає в наданні суб'єкту навчання повного опису ситуації (змісту) і необхідного виду діяльності (дій), а також забезпеченні психолого-педагогічних, дидактичних умов для вибору, коригування та реалізації студентом власної моделі навчання, тобто здійснення самостійної навчальної діяльності. Отже пропонується модель організації самостійної підготовки студентів, що дозволить реалізувати можливості використання інтернет-технологій, інтегруючи традиційну (денну, заочну, екстернат) і дистанційну форми навчання.

Безперечним є той факт, що у загально-педагогічній підготовці майбутніх вчителів особливе місце, як навчальний предмет, посідає педагогіка. Тому практичну реалізацію інформаційно-освітнього середовища доцільно реалізувати на прикладі педагогічних дисциплін: педагогічної психології, методики, педагогічної майстерності, історії педагогіки, педагогічної практики.

Впровадження дистанційних технологій як засобу більш продуктивного використання потенціалу самостійної роботи розглядається як пріоритетний напрямок підвищення ефективності загально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів.

Яскравим прикладом практичного впровадження моделі дистанційного курсу „Основи педагогіки” є створений у 2002 році на базі навчального освітнього середовища «Веб-Клас Х П І» (м. Харків), у першу чергу для системи загальнопедагогічної підготовки викладачів. Вона може бути також корисною всім, хто так чи інакше стикається з проблемами навчання і виховання. Система опанування цього курсу передбачає інтерактивну пізнавальну діяльність, постійне спілкування і співробітництво дистанційних студентів за спеціально розробленими навчальними матеріалами. Практичну апробацію цей дистанційний курс пройшов тричі у режимі дистанційного навчання для викладачів вищих і середніх навчальних і закладів України. Перше пілотне навчання за даним курсом було проведено навесні 2002 року. У ньому взяли участь 20 осіб з 8 міст України: Харків, Київ, Донецьк, Кіровоград, Одеса, Суми, Дніпропетровськ, Запоріжжя. [3]

Основа курсу складає модульна система, яка містить шість модулів: Педагогіка як наука; Особистість в педагогіці; Сутність та закономірності навчального процесу; Методи і принципи навчання; Оцінювання і контроль навчальних досягнень; Спілкування в навчальному процесі.

На кожен навчальний тиждень продумана і збалансована практична діяльність дистанційних студентів за рахунок рівномірного розподілу навантаження, у тому числі передбачений аналіз навчальних ситуацій, вивчення механізмів власних пізнавальних процесів (зокрема, самоаналіз запам'ятовування, використання рефлексії і рефлексивних анкет, опитувальників, а також підготовка до чатів). Їм передують методичні та інформаційні рекомендації викладача (тьютора).

Деякі інформаційні розділи розміщені в бібліотеці курсу (понад 100 ресурсів). Зокрема, у ній є матеріали з історії педагогіки, вивчення яких допомагає в рішенні таких найважливіших для педагогіки задач, як оволодіння викладачами науковим методом історичного розуміння й аналізу педагогічних явищ, формування творчого підходу до проблем виховання, вміння правильно аналізувати і оцінювати педагогічну спадщину минулого.

Протягом навчального процесу викладач має можливість розміщувати в бібліотеці нові тематичні матеріали курсу, а також заохочувати до цієї роботи дистанційних студентів. Це можуть бути додаткові теоретичні матеріали, творчі роботи учасників курсу, коментарі викладача щодо діяльності студентів та ін., дистанційний доступ до бібліотеки дозволяє здійснювати цю діяльність в динамічному режимі, що знімає потребу розміщувати нові матеріали на сервері.

Принципово важливим для організації дистанційного навчання передбачене в навчальному середовищі «Веб-Клас Х П І» можливість звертатися до додаткових джерел як існуючих, так і тих, що розроблятимуться спеціально. Крім того, в курсі учасникам не тільки пропонується самим шукати інформаційні матеріали за темами курсу, але й надається приклад рекомендованої викладачем навігації пошуку.

Однією з переваг цього дистанційного курсу є переміщення центру уваги з діяльності за зразком на методи пошукової і творчої діяльності, оскільки воно припускає роботу з історичними першоджерелами, з суперечливими документами і матеріалами. Це може надати цікаву можливість порівняння сучасних поглядів на питання навчання, виховання, освіти з першоджерелами.

Створений глосарій, який містить понад 100 термінів. Глосарій у цьому курсі слугує не тільки словником основних термінів, але й енциклопедією, що сприяє створенню особистого тезаурусу учасників. По-перше, за допомогою посилань глосарій пов'язаний з теоретичним матеріалом. По-друге, він слугує доречним доповненням до коротких інформаційних відомостей з розділів курсу.

Досвід показує, що включення глосарію до дистанційного курсу полегшує студентам розуміння нової термінології, а крім того, забезпечує повторення матеріалу і сприяє його закріпленню.

Основними засобами спілкування у курсі «Основи педагогіки», створеного на базі навчального освітнього середовища «Веб-Клас Х П І», є Форум, Внутрішня електронна пошта та Чат.

Автори цього курсу зауважують, що даний курс не є заміником або новим варіантом підручника, він спрямований на організацію самостійної діяльності студентів з аналізу й узагальнення навчального матеріалу за умов широкого використання індивідуальних і групових форм організації навчального процесу. При цьому студент стає активним суб'єктом освітнього процесу, який за допомогою викладача опановує необхідними навчальними діями [2].

В Україні вже укладено багато дистанційних курсів з різних предметів. відомості про укладені курси докладно подані в навчально-методичному посібнику Б.Шуневича, А. Каховича «Укладання дистанційних курсів на віртуально-навчальному середовищі ІІІАS» [9].

Підготовленість педагогів до роботи в новому інформаційному просторі вимагає прогресивності їх поглядів на сучасні методи подання навчальних матеріалів, їх пошуку і опрацювання.

На кафедрах вищих педагогічних закладів пріоритетним напрямком науково-методичної роботи є створення електронних посібників. Кафедрою теорії та історії педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова розроблені типові програми та організаційно-педагогічні завдання з педагогіки і історії педагогіки, які відповідають вимогам модульності, варіативності і можливостям використання в умовах дистанційної підготовки майбутніх вчителів. Кафедрою створено електронні підручники, аналогом яких слугували такі видання, як „Сучасні педагогічні технології” - автори О.С.Падалка, О.Т. Шпак; „Педагогіка” - автори Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка; „Історія педагогіки” за ред. Л.П.Вовк; „Педагогіка: Завдання і ситуації: Практикум” - автори А.І.Кузьмінський, Л.П. Вовк. Також ведеться робота по створенню електронних копій навчальних посібників «Педагогіки» та «Історії педагогіки». З метою можливості використання додаткових іншомовних посібникових матеріалів, опанування інформацією матеріалів забутих освітніх Web-сайтів та поліпшення навігації в них, стимулювання студента - майбутнього вчителя до загального і професійного саморозвитку в 2006-2007 р. були видані Українсько-англійський, Українсько-французький та Українсько-німецький словники навчально-педагогічних понять і термінів (методичний посібник) за редакцією Л.П. Вовк. Використання даних посібників може значно розкрити можливості пошуку науково-педагогічної інформації в INTERNET, що сприятиме більш кваліфікованій педагогічній підготовці майбутнього вчителя, опрацюванню матеріалів з порівняльної педагогіки, знаходженню нових ідей розв'язування проблем педагогічної науки.

В системі НПУ імені М.П. Драгоманова функціонує інститут дистанційної освіти. Саме за допомогою цієї форми навчання відбувається поєднання класичної освіти з елементами та методами віртуального середовища [5, 146].

Одним із сучасних напрямків розвитку й удосконалювання системи освіти є використання інноваційних педагогічних технологій на базі комп'ютерних телекомунікацій. Досить інтенсивно цей процес перебігає в системі дистанційного навчання на всіх рівнях. Такий підхід до поступового удосконалювання навчально-інформаційної діяльності пов'язаний з характерними концептуальними принципами дистанційного навчання, що дозволяє назвати його комплексом технологій двадцять першого століття.

Комбіноване використання електронних видань в традиційному денному, заочному навчанні та екстернаті позитивно впливає на ефективність навчально-виховного процесу, активізує самостійну діяльність студентів за рахунок використання телекомунікацій, що значно сприяє індивідуалізації навчання і розвитку дистанційної освіти. Створення електронних бібліотек є пріоритетним напрямком на шляху реалізації технологій навчання психолого-педагогічних дисциплін, орієнтованого індивідуальну творчість майбутнього вчителя.

Прогрес в галузі практичного використання глобальних мереж привів до того, що Інтернет став універсальним засобом, необхідним в професійній педагогічній діяльності. В зв'язку з цим суттєво змінюються методи, форми і зміст як шкільної, так і вузівської освіти. Створюються і розробляються нові засоби навчання, одним з яких є освітній сайт в Інтернеті.

Освітній сайт – це інтегроване середовище інформаційно-освітніх ресурсів (електронні бібліотеки, освітні матеріали і програми), програмно-технічних та телекомунікаційних засобів, правил їх використання підтримки, адміністрування і управління, що забезпечується єдиними технологічними засобами підтримки і організації навчального процесу, наукових досліджень, професійних консультацій тих хто навчається. Основним структурним елементом, через який забезпечується і реалізується навчальний процес, є кафедра, тому основним елементом інформаційно-освітнього середовища є матеріали кафедри. Базова структура інформаційно-освітнього середовища визначається уніфікованим навчально-методичним комплексом, на основі якого створюються електронні навчально-методичні комплекси.

Для постановки завдань щодо розробки освітнього сайта, у відповідності до моделі, розробленої на кафедрі теорії та історії педагогіки, нами були сформульовані наступні положення: призначення сайта, його спрямованість, принципи функціонування, для яких суб'єктів діяльності він розробляється та його змістове наповнення.

Основним призначенням сайту є допомога студентам різних спеціалізацій та напрямів підготовки в організації їх самостійної діяльності у процесі загально педагогічної підготовки,

науково-дослідної діяльності за конкретними напрямками педагогічних наук, пов'язаних з науковими інтересами розробників сайту – викладачів кафедри теорії та історії педагогіки.

Нами перед вбачається розробити динамічну структуру основних компонентів інформаційно-освітнього середовища, які будуть складатися зі спеціалізованих модулів (навчально-методичних комплексів НМК), побудованих з урахуванням можливостей добору індивідуальних освітніх траєкторій студентів – майбутніх вчителів.

Інформаційно-освітнє середовище, схематичну модель якого нижче, являє собою цілісну систему навчання курсу педагогіки і відповідає вимогам диференціації навчання.

Наша модель в більшості випадків спирається на вже існуючі друковані видання, затверджені Міністерством освіти і науки України, що усуває необхідність розробки дорогих електронних навчальних посібників і значно спрощує її впровадження. Електронні версії навчальних матеріалів мають усі властивості «паперових видань», при цьому набагато зручніші для оперативного пересилання до місця знаходження студента.

Таблиця 1. Модель інформаційно-освітнього середовища самостійної загально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів

Основні компоненти інформаційно-освітніх ресурсів моделі самостійної дистанційної загально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів			
Інформаційно-адміністративний компонент			
Модулі навчальних програм з дисциплін	Модуль планування навчального процесу	Інформаційний модуль	
Стандарти Міністерства освіти і науки України	Графік навчального процесу	Дошка оголошень	
Навчальні плани зі спеціальностей	Розклад консультацій	Рейтинг успішності	
Навчальні програми	Розклад занять		
	Консультації викладачів через E-mail		
Навчальний компонент		Компонент додаткових ресурсів	
Друковані навчальні видання (в електронному поданні)	Навчально-методичні матеріали (спеціалізовані НМК)	Тематичні збірки матеріалів	Зразки виконання курсових робіт
	Завдання для самостійного виконання	Електронні інформаційні ресурси Інтернету	Особисті сторінки викладачів і студентів
Навчальні системи і програми	Модуль формалізованої діагностики (тести, контрольні роботи)		
Блок завдань для курсових робіт	Курси для поглиблення знань, ліквідації пробілів		

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю., Гриценчук О.О., Іванова С.М. та ін. Формування інформаційного простору: Колективна монографія. – Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, 2007. – 290 с.

2. Кухаренко В.М., Сиротинко Н.Г., Молодих Г.С., Твердохлебова Н.Є. Дистанційний навчальний процес: Навчальний посібник / За ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка – К.: Міленіум, 2005. – 292 с.

3. Кравець В.О., Кухаренко В.М., Твердохлебова Н.Є., Рибалко О.В. Організація самостійної діяльності як фактор ефективності навчання в дистанційних курсах: Матеріали 7-ї Межд. паучно-практ. конференції «Образование и виртуальность». – Харьков-Ялта: УАДО, ХНУРЕ, 2003. – с. 251-254.

4. Падалка О.С. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах: Колективна монографія. – Київ: Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 2007. – с. 215.

5. Падалка О.С. Дистанційне навчання у системі економічної підготовки вчителя: Матеріали науково-практичної конференції „Педагогічна освіта України: національні традиції та європейські інновації”. – Київ: КНУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – с. 146.

6. Прокоф'єв Є.Г. Інноваційні освітні технології в процесі індивідуалізації навчання: Матеріали науково-практичної конференції «Болонський процес очима студентів». – Київ: Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності. Європейський університет, 2007. – с. 233.
7. Полат Е.С., М.Ю. Бухаркіна, М.В. Моїсеєва - Теорія і практика дистанційного навчання: Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под. ред. Е.С. Полат. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.
- 8 Стефаненко П.В. Дистанційне навчання у вищій школі: Монографія. – Донецьк: ДонНТУ, 2002. – с. 3.
9. Шуневич Б., Кахович А. Укладання дистанційних курсів на віртуально-навчальному середовищі: Навчальний-методичний посібник для викладачів вищих навчальних закладів/ Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. – Львів: ред.-видавн. Відділ ЛДУ БЖД, 2005. – 70 с.